



Poul Nyrup i RÆSON: Farvel til neoliberalismen, til casinoøkonomien – og til G8

KRISEN. Poul Nyrup Rasmussen advarede sidste år siden mod spekulanterne i bogen "I Grådighedens Tid". Han er formand for de europæiske socialdemokrater, PSE, der holder kongres i weekenden i Madrid, og besvarer idag RÆSONs spørgsmål om finanskrisen i et stort interview.

Interview af RÆSONs medredaktør Esben Schjørring, transkription af August Friedenreich Hage

Hvor dybt stikker krisen?

De sidste 15-20 år er, at der er blevet vendt op og ned på forholdet mellem finansmarkedet og den reale økonomi. Vi er gået fra en situation, hvor finansmarkedet var underordnet den reale økonomi: hvor det, som det skal være, var en slags finansieringsværktøj til at sætte forbindelse mellem opsparing, finansiering af investeringer, produktion, uddannelse og velfærdssamfund. I stedet er finansmarkedet blevet overordnet – magtmæssigt og beslutningsmæssigt og konsekvensmæssigt – i forhold til den reale økonomi.

Det er derfor, vi ikke alene har fået en global finanskrisen men også en økonomisk recession: konsekvenserne for den virkelige økonomi, når det går galt på finansmarkedet, er langt, langt, langt mere vidtgående nu end før, af to grunde: 1) den massive vægt af det globale finansielle marked; 2) at det ikke alene er finansmarkedet, der er blevet globaliseret, det er *også* den reale økonomi, og derfor får du mange dobbelte-effekter ind på de to områder.

Det mest ekstreme udtryk for hvor galt det er gået os skrøbelige mennesker og hvor grådigt de afgørende beslutningstagere på finansmarkedet har taget for sig af retterne, er det såkaldte *credit default swap-marked*. Det udgør i dag over \$62.000 milliarder. Og det jo simpelthen et udtryk for, at casinoøkonomien har sat sig på det globale finansmarkedets spilleregler. Casinoøkonomien har for mange år siden overskredet, hvad der er produktionsmæssig dækning for. Et *credit default swap* er i virkeligheden et væddemål om hvorvidt det lån, du har udstedt, også rent faktisk bliver betalt tilbage. Hvis du er usikker på det, så tegner du en credit default swap – en slags kortsikret forsikring. Det kan være fair nok. Men når det har fået den størrelse, det har, handler det ikke om produktion, men om spekulation. Credit default-swap-markedet hører til det mere eksotiske, spektakulære, ekstreme udtryk for udviklingen.

Hvad har været motoren i den udvikling, hvor finanskrisen har overskredet den almindelige økonomi?

Der er to strukturelle faktorer, der er baggrunden for at det kunne gå så galt som det gjorde:

1) Æt, at de nationale finansmarkeder blev dereguleret, fordi man gerne i kølvandet på frigørelsen af handel ville have en omvekselighed af valutaer og et mere stabilt globalt finanssystem. Så deregulerede man de nationale regler: i forventning om, for nogle af os, at der så ville komme nogle globale spilleregler – det kom der bare aldrig.

Bretton Woods-systemet, der opstod efter Anden Verdenskrig, handlede mest om at den internationale valutafond blev en slags støttepædagog for de regeringer, der ikke kan holde styr på deres økonomi. Men IMF laver jo ikke spilleregler for spekulation, finansmarkedet, hedgefonde, kapitalfonde osv. Vi fik aldrig, da det for alvor tog fat for snart 30 år siden, et sæt grænseoverskridende reguleringer, i stedet for de nationale dereguleringer.

2) Den anden forklaring knytter sig især til de seneste fem år, fra år 2002 og frem til sammenbruddet i august 2007, som man kalder 'de fem gyldne år'. I Sydøstasien og i Tyskland blev der opbygget et voldsomt opsparingsoverskud, som man eksporterede ud på det globale marked. Denne enorme likviditet, kombineret med en historisk lav rente i en 5-årig periode, betød, at spekulanterne kunne samle guldets op på gaden. Man havde adgang til penge, man kunne investere – enten i realøkonomiske formål eller i spekulation.

Man deregulerede de nationale regler. I forventning om, for nogle af os, at der så ville komme nogle globale spilleregler – det kom der bare aldrig.

Sammenbruddet for den neoliberale markedsopfattelse

Det neoliberalistiske argument lyder: "Sådan er kapitalisme, den går op og ned. Men på langt sigt FUNGERER kapitalismen: den løfter millioner af fattige mennesker i virkeligheden".

Til de neoliberalister, der siger det, har jeg ét eneste svar, som er: *I kunne sådan set godt få lov at pleje jeres neoliberalisme, hvis det bare ikke gik ud over andre end jer selv.* Men den spekulation, der har været på finansmarkederne, er ikke længere noget rige mennesker alene taber deres penge på, når det går galt – det har vidtrækkende konsekvenser for millioner af mennesker over hele planeten. På grund af globaliseringen er de finansielle kriser i dag langt, langt mere omkostningsfyldte for almindelige mennesker end for 25 år siden. Og derfor er svaret til neoliberalisterne: *det er muligt, at markedet kan klare det, vi vil bare ikke længere betale prisen, for den er alt, alt for stor. Den ødelægger vores velfærdssamfund, den gør det umuligt for os at skabe stabilitet i vores velfærdsudvikling og den skaber nye skævvridninger, som kunne være undgået.*

Det her er sammenbruddet for den neoliberale markedsopfattelse. Den holdning er ikke kun én, jeg har, eller et antal danskere har, eller et antal europæere har. Den holdning har de også i USA nu. Det er jo egentlig absurd: i de sidste 10-15 år har de fleste finansøkonomer og makroøkonomer truffet beslutninger ud fra det grundsyn, at markedet er bygget op på neoliberale præmisser: at det er fuldt gennemsigtigt; at alle aktører har de samme informationer (symmetrisk informationsbasis), at det er omkostningseffektivt; at der ikke er nogen monopoldannelser. "Det ideelle marked", kan du sige. Det er ikke noget, der har noget med virkeligheden at gøre. Men beslutningerne og de matematiske modeller – i Deutsche Bank, i City Group, i Northern Rock – er blevet truffet på baggrund af det.

Idéen om "det ideelle marked", kan du sige er ikke noget, der har noget med virkeligheden at gøre. Men beslutningerne og de matematiske modeller – i Deutsche Bank, i City Group, i Northern Rock – er blevet truffet på baggrund af det.

Farvel til G8

Men hvis du så taler om det her sammenbrud for den her økonomi, eller politikform, hvad hvad hvad er så alternativet?

Først, at vi gør to ting samtidig. Der skal en koordineret indsats til for at stoppe recessionen og dens mulighed for at bide sig fast i Europa og i USA og i de andre store. Samtidig skal der igangsættes en regulering af finansmarkedet.

På et globalt plan?

På et nationalt plan, på et europæisk plan og på et globalt plan. Alle tre steder skal der sættes ind.

Globalt: G20 bliver den nye initiativtager. Det G20-møde, der blev afholdt i Washington, var jo i virkeligheden afslutningen på den gamle æra, hvor G8-landene kunne mødes og ordne tingene og fortælle de andre lande, Indien og Brasilien og Kina, hvad de skulle gøre. Der findes ikke længere i realiteternes verden, i min opfattelse, noget G8 efter G20. Den gode nyhed er, at de store udviklingslande derfor også er med ved bordet, når man skal reformere den globale arkitektur.

På kort sigt får vi strammere regnskabsregler for de store banker. Det betyder fx, at bankerne ikke længere kan have spekulationspapirer stående udenfor deres balancer. Balancerne er jo afgørende for, hvorvidt en bank er solvent eller ej: derfor har nogle banker placeret nogle af de her spekulationspapirer udenfor den balance, som lovgivningen bruger, når den skal måle om en bank er solvent. Det bliver umuligt fremover.

Hvem skal håndhæve dem?

Indtil du får udstyret IMF med en tilsynsmyndighed, bliver det de regionale og de nationale tilsynsmyndigheder i et meget tættere samarbejde. Dvs.: den amerikanske nationalbank (The Federal Reserve), den japanske nationalbank, nationalbankerne i Kina, Indien og Brasilien. Derudover bliver det i stigende grad Den Europæiske Centralbank. Gradvist, måned for måned, vil de intensivere deres samarbejde – for man er blevet enige om, at mødes jævnligt. De skal systematisk udveksle informationer, så der kan gribes ind på et tidligere tidspunkt.

Det andet, også på G20/globalt plan, er, at der vil blive stillet stærkere kapitalkrav. Man stiller krav om reserver til alle, der låner penge ud: jo mere gæld du udsteder, jo større reserver skal du have. Jo mere risikabel den gæld eller de lånepapirer, du som bank udsteder, jo større skal reservekapitalen være.

Og så er der det sidste, som kommer til at tage meget længere tid: en slags *Bretton Woods 2*, altså en

ny finansiel arkitektur for verden. Det bliver et mangeårigt projekt. Det handler om, hvordan man ændrer stemmerettighederne i IMF. Hvordan man ændrer sammensætningen af Verdensbanken, således at Brasilien, Indien og Kina, de såkaldte Bric-lande, bliver repræsenteret i de her afgørende fora på en bedre måde.

Sådan ser det ud på globalt plan. På europæisk og amerikansk plan kommer det til at gå stærkt. Barack Obama har med sin nye stil sat en dagsorden for, at der skal regler til det amerikanske finansmarked. Og dét kommer der.

Og vi har sat – jeg har været med til at sætte – en dagsorden i Europa, hvor der kommer europæiske regler. Der er det jo lykkedes mig at få overbevist et flertal i Europaparlamentet, oven i købet et kvalificeret flertal, om, at der skal ske reguleringer af kapitalfonde, de europæiske banker, forsikringselskaber osv. Der er lavet en såkaldt lovgivningsrapport, som betyder, at kommissionen allerede inden jul skal komme med de første forslag. Og samtidig har Svend Auken, som formand for Europaudvalget i Danmark, faktisk etableret et flertal, som regeringen har tilsluttet sig: den sender nu et brev til alle de andre landes 26 regeringer med et omfattende forslag, som skal regulere kapitalfondene. Det er inspireret lidt af hvad jeg har skrevet i min bog, og i tæt samarbejde med Svend Auken, som har lavet et fremragende stykke arbejde.

Det G20-møde, der blev afholdt i Washington, var jo i virkeligheden afslutningen på den gamle æra, hvor G8-andene kunne mødes og ordne tingene og fortælle de andre lande, Indien og Brasilien og Kina, hvad de skulle gøre. Der findes ikke længere i realiteternes verden, i min opfattelse, noget G8 efter G20.

Nu har vi reddet bankerne, nu skal vi redde jobbene

Merkel og Sarkozy har i en kronik fortalt hvad de vil – det handler alt sammen om nationale hjælpepakker, hvor EU kun fungerer som nogen, der stiller nogle forslag og opfordrer og koordinerer et samarbejde. Skal EU ikke stille en stærkere rolle, hvis det her det skal løses?

Det med reguleringer, vi talte om før, det kører – og at det faktisk kører kan man se på hævede øjenbryn i den danske finansverden! Nu går vi så, med dit spørgsmål, over til den reelle økonomi:

Det, Nicholas Sarkozy og Angela Merkel har sagt, er jo sandt nok: at nu skal de nationale regeringer gøre en økonomisk indsats, der skal stoppe vores recession. Forskellen mellem USA og Europa er jo, at EU's fælles budget kun udgør ca. 1% af Europa's BNP. Barack Obama har et meget større tal. Men nu investerer de 27 nationale regeringer for at imødegå krisen – og de bør koordinere så meget de kan. For hvis vi investerer samtidig, får vi en *spill-over effekt*: vi trækker hinanden op ved håret. Hvis fx Tyskland investerer en halv % af deres BNP, får de en ekstra halv procent forærende ved at gøre det *samtidig* med andre.

Ved siden af det, kommer så det fælles EU-niveau. Der kommer til at ske flere ting:

1) EU ændrer på deres fonde. EU har en social fond, en strukturfond, en sammenhørighedsfond – dem ændrer vi på, således at de fremrykker nogle finansieringsmuligheder til nationale investeringer. Man gør finansieringsprocenterne bedre: det er som hovedregel sådan, at hvis du vil have penge fra EU, skal du selv komme med halvdelen. Det overvejer de nu at ændre på. Fondene skal også i højere grad tilgodese landes investeringsmuligheder her og nu. Især med henblik på de nye lande, Ungarn og andre lande, der har særskilte vanskeligheder.

2) Den anden pakke går på at forøge den Europæiske Investeringsbanks udlånsaktiviteter. Det er især til små og mellemstore virksomheder, grønne investeringer og så videre.

3) Den tredje pakke går på at se på, hvordan de transnationale europæiske netværk, fx jernbaner, kan blive bedre finansieret.

Med den éne procent af BNP, man har, er det stort set hvad, man kan sætte i gang på europæisk plan. 40 %, der går til landbruget – det er altså begrænset, hvor meget de kan flytte rundt på der.

Så man kan ikke sige, at EU ikke spiller nogen rolle. Jeg vil sige, vi vil jo gerne, og det kommer jeg også til at sige noget om ved de europæiske socialdemokraters Kongres i denne weekend i Madrid: EU skal spille en stærkere rolle, hvis vi skal have de maksimale virkninger ud af det her. Og mit budskab er: *hør nu her, regeringer og EU-kommission, hvis vi kan finde sammen om at redde bankerne, så må vi dælme også kunne finde sammen om at redde jobbene.* Der kommer presset fra de europæiske socialdemokrater.

Som jeg aflæser den danske regerings økonomiske politik lige nu, så kan jeg se, at der sat alt for lidt i gang for at være forberedt på dag, det vender.

Er regeringen klar til at gribe hurtigt ind?

Danmark: flere undersøgelser har vist, at danskerne indtil videre er forholdsvis ubekymrede. Hvor stærk er den danske økonomi, og hvornår begynder vi at kunne mærke det på vores kroppe?

Svaret ligger lige for. Danmark eksporterer godt og vel en tredjedel af sin økonomi: hvis de andre begynder at få det dårligere, så får vi det også ret hurtigt dårligere. Som jeg ser det, er der sat alt for lidt i gang til at få Danmark væk fra kreditkrisen. Det kan godt være, at danskerne er glade og lykkelige – men jeg kan sige dig en ting pr. erfaring – det kan hurtigt skifte. Som jeg aflæser den danske regerings økonomiske politik lige nu, så kan jeg se, at der sat alt for lidt i gang for at være forberedt på dag, det vender.

Hvad skal regeringen gøre?

Man skal for det første have forberedt en indsats, som skal tænkes ret nøje igennem. Man har jo indgået et finanslovsforlig med Dansk Folkeparti igen. Nu skal man have opbygget et beredskab, der gør, at man i givet fald kan foretage nogle tillæg til den finanslov – og det skal kunne gøres meget, meget hurtigt. For at kunne gøre det hurtigt, skal man jo have forberedt, hvad der er for nogle ting, man skal gå ind i – hvad der er for nogle investeringsprojekter. Det er jo ikke sådan noget du gør lige over natten, vel? Der skal et omfattende forberedelsesarbejde igang. Hvis vi nu fx sætter som mål – som jeg har sagt som formand for de europæiske socialdemokrater – at Europas ambition må være at sætte ind, så arbejdsløsheden ikke stiger – så bliver spørgsmålet: hvis man regner tilbage derfra, hvad skal der så til? Så er det jo ganske meget, der skal til. Og da er det, jeg siger, at det bør regeringen gå i gang med det samme.

Hvad kunne det konkret indebære?

I fx Storbritannien, Spanien, Tyskland åbner man op for længe tiltrængte genopretninger af skoler, hospitaler, servicefunktioner. sætningen er fuldstændig uforståelig. Kommissionen anbefaler, at man i Danmark kunne forbedre hele den serviceindsats, som ligger i kommunerne: skolerne, sundhedsområdet, uddannelsesområdet, arbejdsområdet. Og så kunne man

udvikle nogle investeringsinitiativer sammen med den private sektor. Så der er flere ting, man kan gøre. Og kataloget ligger der jo – både fra de andre regeringer, men også fra kommissionen.

Man må ikke udsætte danskerne for at opleve at man spekulerer i deres frygt, vel?

Prisen for ikke at være med i Euroen

Er en del af løsningen at få Danmark stemt ind i eurosamarbejdet?

Der er jo ikke nogen tvivl om, at det, at vi står udenfor euroen, har kostet os. Det har jeg jo sagt hele tiden. Du kan godt huske, da vi havde den seneste afstemning om euroen, hvor jeg fremførte dét argument, at vi kommer til at betale en pris, hvis ikke vi står indenfor. Nu er det jo tydeligt for enhver, at vi har betalt en renteforskel på op til halvanden procent. Det er meget.

Der er heller ikke nogen tvivl om, at den spekulation, der har været mod den danske krone, har ramt os meget hårdere, end hvis vi havde været medlem af Eurozonen. Af hensyn til vores valutareserver; af hensyn til at undgå rentestigninger, som rammer bredt, og af hensyn til en globaliseret økonomi, som den vi har nu – alle argumenter taler for et medlemskab af euroen.

Skal man benytte en kommende krisestemning til det? Til at iværksætte den afstemning?

Det må dem, der har ansvaret for den daglige politik, vurdere. Det må være regeringspartierne og Socialdemokratiet, der må tage den beslutning. Det, jeg kan sige, er, hvordan jeg vurderer det, ikke?

Men du er dog også tidligere statsminister, så nogen anbefalinger i den sammenhæng?

Jo, men man skal også passe på ikke at udnytte, hvad der i danskernes øjne kan se ud som en hård tid: det er ikke sikkert, at danskerne synes, det er en god ide. Der skal argumenteres for sagen. Man må ikke udsætte danskerne for at opleve, at man spekulerer i deres frygt, vel?

Men når du spørger, så vil jeg sige, at Danmark og danskerne, vil være bedst tjent med at være medlem af euroen. Det er der slet ikke tvivl om. Og det har den her krise klart vist os. Hvornår det spørgsmål så skal afgøres, det må regeringen og folketingets partier så træffe en beslutning om.